

מאמרי הגות וצפונות בפרד"ס התורה בעמק הפרשה

פרשת בלק

מאת
מושה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ב

מנין פסוקי הפרשה סמל לאהבת ה' את עמו

בפרשתנו מסופר על כוחות הרשע של בלק ובלעם, שלמרות היותם מסוכסכים בינם לבין עצמם מאז ומתמיד, חברו יחדיו בשיתוף פעולה מלא למטרה אחת: 'אָמְרוּ לָכוּ וְנִכְחָדִים מִגּוֹי וְלֹא יִזְכָּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד'.¹

בלק ובלעם רצו לעשות בישראל "בּוֹקָה וּמְבּוֹקָה וּמְבַלְקָה"², (אותיות בלק), ולא הצליחו במשימתם, כי 'הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל'.³

ואולם הקדוש ברוך הוא, ברוב רחמיו וחסדיו עמנו, שמר עלינו כבבת עינו והגן עלינו מכל צד, שלא יוכלו להזיק ולפגוע בנו. וכך מחנה ישראל היה מוקף מארבע רוחותיו בשם הוי"ה, הסובב עליהם יומם ולילה.⁴

ועל כן בפרשה ק"ד פסוקים, כמנין ארבע הויו"ת. 26 כפול 4 = 104.

וכבר רמז על כך המשורר בתהילותיו: "אם תַחְנֶה עָלַי מַחְנֶה לֹא יִירָא לְבִי אִם תִּקּוּם עָלַי מְלַחְמָה בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטֵחַ".⁵

תיבת 'מחנה' עם הכולל עולה אף היא בגימטריה 104. ובפסוק זה ניתן לזהות את האותיות של הצמד בלק - בלעם. וניצלו בזכות השכינה הנקראת 'זאת', בזכות הביטחון בה'.

ופסוק זה אומרו מי שיצא מחלציו של בלק, דוד נעים זמירות ישראל, נכדה של רות המואביה, שריוהו לקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות, והיא היתה בתו של עגלון מלך מואב מבני בניו של בלק שהקריב מ"ב קרבנות בשבעה מזבחות.

והנה השם בלק מוזכר במקרא 43 פעמים, והשם בלעם 60 פעמים. ביחד הם 103, כגימטריה עג"ל. רצונם היה לעורר שוב חרון אף על ישראל ולהזכיר עליהם מזכרת עוון. וק"ד פסוקי הפרשה גברו על מחנ"ה הטומאה, וביטלו את קטרוג העגל.

¹ תהלים פג, ה ובהמשך מוזכר מואב.

² נחום ב, יא.

³ תהלים קכא, ד.

⁴ זוהר בלק רפא, ב:

כגוונא דאית בישראל ארבע אנפין, יעקב ישראל, רחל לאה, ישראל עם לאה, יעקב עם רחל, לקבל (יחזקאל א, י) ופני נשר לארבעתם, הכי אית ארבע אנפין לעמלק, קסם ונחש עמל ואון, עמל רשים בעמלק, והמן דהוה מסטרא דעמלק, (תהלים ז, יז) ישוב עמלו בראשו, וכל אלופי עשו מעמלק הוו, ולעילא עמלק סמא"ל, עמל, נחש, און, ומרמה, דמפתי ליה לבר נש למחטי לקודשא בריך הוא.

עמל קס"ם ק' מן עמלק, ס"ם מן סמא"ל, נח"ש א"ל מסמא"ל.

⁵ תהלים כז, ג.

ה'מגלה עמוקות' מבאר שלכן התחילו לצדד ולהזכיר עבירות שעשו ישראל, ואמרו 'כלחוך השור'⁶, שעשו 'תבנית שור אוכל עשב'⁷, וכמו שתרגם יונתן: 'וישת אל המדבר פניו'⁸ – שהתחיל לזכור חטא העגל שעשו במדבר.

כמו כן הם רצו להעלות אבק (אב"ק בגימטריה 103), כלומר, שרצו לטמא אות ברית קודש.⁹ עיקר שאיפתם היתה לרפות את ידיהם של ישראל מהאמונה בחי עולמים, וכן עולה 'אמונה' (102) עם הכולל.

מטרתם של בלק ובלעם היתה כמטרתו של עמלק (ששמו יוצא מצירוף אותיותיהם יחד¹⁰), להטיל ספק בכל דבר ולערער את אמונתם הטהורה והתמימה של עם ישראל ואת קדושתם, וכמו שכתוב שהיה זורק מילות כלפי מעלה ומתריס, טול מה שבחרת.¹¹

אצל משה שנלחם בעמלק כתוב: ¹² 'וַיְהִי יָדוֹ אֶמּוֹנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ'. הוא החדיר בישראל את כח האמונה.

וכך מנין פסוקי הפרשה 104 גובר על כוחם 103 כדי להכניע את קליפתם.

הזוהר¹³ מבאר שהמילה 'אמונה' כוללת את אמת, ו'אמת מארץ תצמח'¹⁴. רצונם של בלק ובלעם היה לגרש את עם ישראל 'מן הארץ', כלומר, להסיטם מדרך האמת והאמונה בכורא עולם.

לאור הדברים מובן מדוע כל כך השתדלו לפעול יחד בכוחות משותפים נגד ישראל, ולא הסתפקו בכך שכל אחד במקומו יפעל את פעולתו, כי הצירוף שלהם ביחד הקנה להם עוצמה מיוחדת במינה. וכמו שקוראים בהפטרה: ¹⁵ "עַמִּי זָכַר נָא מֵהַ יַעֲצֵן בְּלֶק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמֵהַ עָנָה אֹתוֹ בְּלָעַם בֶּן בְּעֹר". עצתו של בלק בצירוף מענהו של בלעם.¹⁶

קטרוגם על אי קיום ברית מילה

"וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל בְּלָעַם בֶּן בְּעֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל הַנֶּהָר אֲרָץ בְּנֵי עַמּוֹ לִקְרֹא לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יִשָּׁב מִמֶּלֶי".¹⁷

⁶ במדבר כב, ד.

⁷ תהלים קו, ב.

⁸ במדבר כד, א.

⁹ במגלה עמוקות פרשת ויצא מביא מהזוהר ח"א קע, שאבק היא הנקבה של הס"מ, ויעקב נתחבק ונתאבק עם שרו של עשו עד שהעלו אב"ק עד כסא הכבוד, והיינו שרצה לטמא אותו באות ברית קדש, ויעקב נשא רגליו, כלומר טיהרם, ואז הלכו אב"ק – ארצה בני קדם, ועל אותו אבק ציוה אברהם את שרה לטהר את העיסה וליטול ממנה חלה, ואמר רחצו רגליכם שהיו משתחווים לאבק רגליהם.

¹⁰ זוהר בלק קפא, ב.

¹¹ ראה פרי צדיק פרשת פרה - אות ה:

"ועל זה בא קריאת פרשת זכור למחות זכר עמלק של קליפה זו, כמו שנאמר 'אשר קרך ואיתא (מדרש תנחומא תצא ט) קרך – טמאך, כדא דאת אמר 'אשר לא יהיה טהור מקרה לילה'. וגם שהיה זורק מילות כלפי מעלה כו', (כמש"ש)".

¹² שמות יז, יב.

¹³ בלק קצח, ב.

¹⁴ תהלים פה, יב.

¹⁵ מיכה ו, ה.

¹⁶ ראה ב'שם ונשמח' עמ' תג בהרחבה על שורשם וגלגוליהם של בלעם ובלק.

¹⁷ במדבר כב, ה.

בתיבת 'ממלי' רמוז בראשי תיבות היכן בדיוק ישבו, ככתוב בארבעת המילים בפרשב הקודמת:
"וַיִּתְּנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מַעְבָּר לְיַרְדֵּן יָרְחוֹ"¹⁸.

רש"י מפרש את תיבת ממולי מלשון כריתה, וקרובים הם להכריתני, כמו 'כי אמילם', ותיבת אמילם מוזכרת ג' פעמים בתהלים,¹⁹ כנגד ג' מצוות שיש בברית מילה, כריתה הערלה, פריעה ומציצה.²⁰ לבלק ובלעם הפריע שעם ישראל מוסר נפש על מצוות המילה, ומצא עתה במדבר מקום לקטרג כי לא מלו בתקופה ההיא בהיותם במדבר, כי לא נשבה רוח צפונית,²¹ ורצו להעלות על נס ביטול מצוות המילה, ואמר בלק לבלעם 'הנה כיסה את עין הארץ' – הברית הנקראת 'עין הארץ' מכוסה, שלא פרעו בריתם. ולכן כס"ה בגימטריא מיל"ה.

מתחלה כל מגמתו של בלעם היתה לחפש בהם פרצה בתחום הקדושה, ולכן הביט לראות כיצד ישראל שוכנים וראה שאין פתחיהם מכוונים, ולבסוף נתן עצה להכשילם בזנות, שכן ידע שאלוהיהם של אלו שונא זימה.

האות ו' בפרשת בלק

האות ו' הנקראת בזוהר²² בשם אות החיים מסמלת בצורתה ובהגייתה הרצופה את קו החיים המתמשך. מנקודה אחת נמשך קו אין סופי המסמל את פתיל החיים ונותן להם תוספת וקיום. עמידתה האיתנה של האות מגלה על תכונתה להעניק יסוד וקיום לכל דבר. וזה מה שניסה בלעם לערער²³.

מתוך ק"ד פסוקי הפרשה, יש פ"ג פסוקים הפותחים באות ו', וכ"א פסוקים באותיות אחרות.

הדבר רומז על כך שבלעם רצה ג"פ לעקור מהם את האות ו' בשלושת צורות המילוי שלו, ווי"ן אלפי"ן ויודי"ן: וו, ואו, ויו. מילוי וו - כנגד נפש, מילוי וא"ו - כנגד רוח, ומילוי וי"ו - כנגד הנשמה, ולכן שלוש פעמים ניסה ל'ברכם'.

וכן היו לבלעם שלוש תכונות הנזכרות במשנה באבות²⁴: נפש רחבה - כנגד נפש, רוח גבוהה - כנגד רוח, ועין רעה - כנגד נשמה.

ורמז בתיבת 'אולי נכה בו', שרצונו לפגוע בו, כי שלושת המילואים של הו' עולים כמנין 'אולי'.
(47).

וגם המלאך מכניס בדבריו לבלעם את תיבת 'אולי' באמרו 'אולי נטתה מפני', שאת ה'אולי' רצית להטות.

זהו הרמז בדבריו שאמר: מ"ה אקוב לא קבה אל - מ"ה רומז לתפארת או יסוד, שכל אות ו' המלוי שלה הוא גם כן אות ו', ו' ראשונה תפארת, ו' שניה יסוד, והוא ניסה לעקרו מן היסוד.

¹⁸ במדבר כב, א. רבי שמשון מאוסטרופולי בליקוטי שושנים.

¹⁹ פרק קיח פסוקים י, יא, יב.

²⁰ 'שערי אורה' השער החמישי הספירה השישית.

²¹ יבמות עא, ב.

²² זוהר בראשית יב, ב.

²³ ראה זוהר בלק קצט, א.

²⁴ ה, יט.

עוד רמז לכך יש ממה שבתחילת הפרשה יש מ"ה פסוקים המתחילים באות ו', ושני פסוקים היוצאים מן הכלל, שראשי תיבות שלהם הוא 'כה', שרצה לעקור את הו' הרומז ליסוד, ואת ה'כה' הרומז למלכות. וכמו שאמר 'ואנכי אקרה כה'.²⁵

הבה נעקוב אחר הפסוקים הפותחים באות ו' ונגלה כיצד בלעם נמנע מלהשתמש באות זו כי כל מטרתו היא היפך החיים. ונפרט מה הם כ"א פסוקים הפותחים באותיות שונות, שגם בהם נמצא רמז לאות ו' :

הפעם הראשונה שמופיע פסוק בפרשה הפותח באות שונה מהאות ו' הוא בדברי תשובתו של בלעם אל ה': בלק בן צפר שלח אלי. הנה העם היצא ממצרים...²⁶ ואז ה' מצוהו באופן חד משמעי ובצורה כפולה: לא לא, - "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בְּלָעַם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת הָעָם פִּי כְרוּךְ הוּא".²⁷

אחר כך הפסוק הבא שאינו פותח באות ו' הוא בדברי בלק אל בלעם 'כי כבד אכבדך'.²⁸

אחר כך שוב כל הפסוקים פותחים בו', והם נעלמים בשלשה פסוקים ברצף במשלו הראשון של בלעם:²⁹ 'מה אקב לא קבה אל'... כי מראש צורים... 'מי מנה עפר יעקב'... אלו שלשת הפסוקים שתוכנם דברי בלעם בנאומו הראשון.

אחר כך בנאומו השני כבר ישנה חריגה כפולה בגודלה, ברצף של ששה פסוקים יחד שאינם פותחים באות ו':³⁰ 'לא איש אל ויכזב... הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה לא הביט און, אל מוציאם ממצרים, כי לא נחש, הן עם כלביא. (מעניין שבכל אחד מהפסוקים שאמר ישנה מילה שלילית של 'לא'. כי ניסה להפוך את ה'אל' ל'לא').

אחר כך בנאומו השלישי שוב נעדרת האות ו' ברצף בששה פסוקים הבאים:³¹ נאם שומע אמרי אל, מה טובו אהליך יעקב, כנחלים נטיו, יזל מים מדליו, אל מוציאם ממצרים, כרע שכב כארי.

אחר כך בדבריו אל בלק ישנו פסוק אחד הפותח במילים:³² 'אם יתן לי, שגם בו נשמטת האות ו'.

רק בנאומו לאחרית הימים נזכרת הו' בראש פסוק מנאומו, וגם שם לא כל הפסוקים פותחים בו', אלא יש את הפסוקים:³³ 'נאם שומע אמרי אל', 'אראנו ולא עתה', (ובסוף: והיה אדום ירשה, וירד מיעקב, וירא את עמלק, וירא את הקיני, וצים מיד כתים), 'כי אם יהיה לבער קין'.

סימן לסופו של בלעם

²⁵ במדבר כג, טו.

²⁶ במדבר כב, יא.

²⁷ שם יב.

²⁸ שם יז. בלעם בעצמו השתמש אחר כך פעמים בפסוק אחד בתיבת 'כי' הרומזת בר"ת שלה לכנסת ישראל, אותה רצו לעקור, כפולה (כב, כט): "וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְאַתּוֹן כִּי הִתְעַלְלִיתָ בִּי לֹא יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עֲתָה הִרְגִיתִּיךָ". ובהמשך (פסוק לד) "וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל מִלְאָךְ ה' חֲטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נֹצֵב לְקִרְאֹתִי בְּדֶרֶךְךָ".

²⁹ כג, ח, ט, י.

³⁰ שם יט-כד.

³¹ שם כד ד-ט.

³² שם שם יד.

³³ שם טז-כב.

יש לשים לב שסוף דבריו של בלעם בכל מקום אינם בטוב, שסיים תמיד בדברי אבדון. בפעם הראשונה איחל לעצמו מיתה באמרו: ³⁴ 'ותהי אחריתי כמהו'. בפעם השנייה סיים במילים: ³⁵ 'ודם חללים ישתה'. בפעם השלישית בתיבת 'ארור', ³⁶ ולבסוף בנבואתו על אחרית הימים סיים בתיבת 'אובד'.³⁷

בלק ובלעם הם ה'לעומת זה' של יסוד ומלכות. בלעם כנגד היסוד שפגם באתונו, ונתן עצה על הזנות, ובלק הלא הוא אביה של אמה של מלכות היא רות. וכן מבואר בהיכל הברכה, שבלעם ובלק הם כנגד סיחון ועוג, וכנגד מילה ופריעה.

ובהמשך הפרשה כל הפסוקים מתחילים בו' חוץ מכ"א פסוקים, כנגד שלוש פעמים שבעה מזבחות, שרצה בכוחם לעקור את הו', לכן כל פסוקי הפרשה פותחים בו' חוץ מכ"א פסוקים.

על הפסוק ³⁸: "ותרא האתון את מלאך ה' ניצב בדרך וחרבו שלופה בידו", פירש רש"י, אמר, רשע זה הניח כלי אומנותו, שכלי זיינן של הגויים בחרב, והוא בא עליהם בפיו, שהוא אומנות שלהם, אף אני אתפוש את שלו ואבוא עליו באומנותו, וכך היה סופו 'ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב'.³⁹

והמשך: "ויגל ה' את עיני בלעם וירא את מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו". (ועיין בהיכל הברכה מדוע 'שלופה' הראשון מלא, והשני חסר).

נראה כי כאן היה מחזה לבלעם הנועד לגלות את עיניו מה יהיה באחריתו והוא סימן לעתיד לבוא עליו. בלעם בקש 'ותהי אחריתי כמוהו'⁴⁰, וסופו שהרגוהו בחרב.

מי הרגו? ⁴¹ - מלאך.

שהרי פנחס הוא אליהו מלאך הברית, והיה עליו להבין שסופו ליפול בידי מלאך הניצב לקראתו בדרך בחרב 'שלופה' שלו – פה, ובא לקנאת קנאת הברית אשר בלעם החטיא את ישראל להפר ברית ולזנות אל בנות מואב ולחלל את הפה התחתון, וסופו להמסר בהריגה בחרב שלה פה, נוקמת נקם ברית.

בלק - אותיות לקב, אומר רבנו אפרים, שרצה לקב את בן צפור, כלומר את ישראל שנקראו צפור כמו שכתוב: ⁴² 'גם צפור מצאה בית ודרור קן לה'. ומשכימין לתפלה כצפור לעוף להביא טרף.

ויש להוסיף שסופו של בלק היה שפעל בניגוד לשמו ונאלץ לומר לבלעם גם קב לא תקבנו. ו'קב' כתוב בלי ו', שבקללה אין אות ו'.

עוד כתב: תברך מברך – ניבא ולא ידע מה ניבא, את אשר עתה עתיד לברך, את ישראל, הוא כבר מבורך, שלא כתוב יבורך, 'ואשר תאר', אותך ושאר האומות, 'יאר' מכאן ולהבא.

וחרבו שלופה בידו, רמז שעתיד ליפול בחרב.

³⁴ כג, י.

³⁵ שם כד.

³⁶ כד, ט.

³⁷ 'אבד' בכתיב חסר פעמיים בפסוקים כ וכד.

³⁸ כב, כג.

³⁹ לא, ח.

⁴⁰ כג, י.

⁴¹ ראה בהרחבה בזוהר בלק קצד, א.

⁴² תהלים פד, ד.

הנה אנכי יצאתי לשטן – ראשי תיבות האיל, אילו של יצחק עולה לזכרון לפני ואתה בא לקלל, לכך יצאתי לשטן. ומגמתו היתה להזכיר את הפר, לעורר עוון העגל, ואיל לבטל זכות עקדתו ואילו של אברהם אבינו עליו השלום. ולכן קם בהשכמה כאברהם לבטל זכות העקדה, ולאחר שהחטיאם בפעור, פנחס לקח רמח בידו, רמ"ח גימטריה אברהם, לעורר שוב זכותו שנתנסה בעשרה נסיונות ונעשו לו עשרה נסים בו ביום.

ארבעה ועשרים אלף מידה כנגד מידה, שכחו אילופה של תורה שהיא כ"ד ספרים ועבדו עבודה זרה, שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה, ופנחס שקינא זכה לכ"ד מתנות כהונה.

יצחק סיים ברכתו ומברכיך ברוך, והוא רשע ארור, וסיים בתיבת ארור.

ולמה הכה אתו ולא קללה, לפי שהיה בדעתו לקלל את ישראל ואינו רשאי לקלל ב' קללות ביום אחד, ודוגמת גיחזי החיה את הכלב במשענת אלישע וכששם על פני הנער אין קול ואין עונה. (מצויין שם שבתוספתא לתרגום מ"ב ד איתא שהחיה אריה). והנה כאן המקור לדברי הכלי יקר הללו.

עוד אומר רבינו אפרים וכן הוא כבר ברוקח: 'על עלתך' חסר, כי ה' לא בחר בה. 'טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב'⁴³ – ראשי תיבות ממזר, כי עמוץ ומואב ממזרים היו, לכן אין פסוק מתחיל בזין ומסיים בזין כי אם בישעיה (טז, יג) 'זה הדבר אשר דבר ה' אל מלך מואב מאז, זין לשון זנות וזימה. ועיין עוד ברוקח.

שדה צפים כולם חסרים ו', לבד 'מצופים מהר אפרים' (שמואל א א, א) שהיה צופה מה למעלה ומה למטה ובארבע רוחות הרי ו', ובו' סדרי משנה.

'בנו צפר' חסר ו' - כי נחסרת מכבודך. בלעם - בגי' בליע"ל.

בין ללין לללון

'לינו פה הלילה' – מפרש אור החיים, שהיה צר עין ואמר להם שרק הלילה הזאת הם יכולים ללין אצלו ולא יותר. אפשר לדייק כן גם ממה שאמר להם 'לינו' ולא אמר 'לוננו', וכמו שפירש רש"י אצל אליעזר שביקש רק מקום ללין לינת לילה אחת והשיבה לו רבקה שיש גם מקום ללון בו' לינות הרבה. ושוב רואים כאן את צרות עינו של בלעם המתעלם מהו' וכשנותן משהו נותן בקמצנות.

בי"ה שמו

אחד העמודים בספר תורה שמתחילים ללא האות ו' וסימנם בי"ה שמו כמו שכתבתי על כך בשם ונשמה הוא העמוד המתחיל 'מה טובו אהליך יעקב'. וכאן רואים את הרעיון שאמרנו שבלעם הקפיד לא לפתוח בו', וכאן כל העמוד בשונה מכל עמודי ספר התורה פותח באות מ' של בי"ה שמ"ו, וזו ההדגשה שהוא בשונה מכל מקום לא פותח בו' שזו היתה כוונתו. שהרי הפעם הראשונה הוא העמוד הראשון בתורה שיש סיבה מיוחדת מדוע פתחה התורה בב' כפי שמסופר במדרש בהרחבה על מצעד האותיות שכל אחת באה ובקשה שבה תתחיל התורה והעמוד השני הוא י' של יהודה וכו' ומכל מקום מה טובו אחד מהם וללא ו'.

מלאך ה'

⁴³ משלי יז, א.

בלעם שועט קדימה בלי לראות בעינים מסביבו מה קורה, פתאום אתון פותחת פה כנגדו, והוא נגרר לויכוח אתה בלי לשים לב לנס הגדול שהיא בכלל מדברת, לא רואים שום קריאת התפעלות מעצם הענין שאתון מדברת.

אם נמנה כמה פעמים מוזכר מלאך ה' ברצף, פסוק אחר פסוק, נמצא שש פעמים, ותיבת ה'לוא שאומרת לו כתובה בצורה מלאה עם ו'. הרוקח מבאר כי ו' דברים דברה עמו מן העניין.⁴⁴ ולדברינו הרי מזכירה לו שוב ושוב את האות ו' שרוצה לעקור. ומהאתון היה לו ללמוד שהיא באה נגדו בשש טענות להזכירו את הו' שהוא מתעלם ממנה לחלוטין.

י"ג פעמים ל' ברצף

יש בפרשה פסוק, שאולי הוא יחידי במקרא, שיש בו י"ג פעמים ברצף במילה אחר מילה את האות ל'. והוא בפרק כב פסוק לז.⁴⁵

"וויאמר בלק אל בלעם הלא שלח שלחתי אליך לקרוא לך למה לא הלכת אלי האמנם לא אוכל כבודך".

בסך הכל מופיעה בפסוק זה האות ל' ט"ו פעמים, פעמיים נוספות אחר הי"ג פעמים ברצף.

מה בא דבר זה ללמדנו? אפשר לבאר שהוא מתאונן על הקשר (לינקטש בלע"ז) הלקוי שבינם, מדוע אין לולאת חיבור טובה כמשמעה, של האות ל' ביניהם. וכמו שביאר הרש"ר הירש, שההדגשה בכפילות של 'שלוח שלחתי' לא באה לומר שהוא שלח אליו פעמיים, שהרי הוא מוכיח את בלעם על שלא נענה מיד לשליחות הראשונה. אלא הוא בא לרמוז שהוא הפציר בו ונהג בו כראוי כבר בשליחות הראשונה.

"בלק אל בלעם" - אלו המילות הראשונות שיוצאות מפיו של בלק בהם מדבר אודות טוב הקשר ביניהם.

"וַיִּרְא בַלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינָי דָּוִד לְבָרְךָ אֵת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָלַךְ כְּפַעַם בְּפַעַם לְקִרְאֵת נְחֻשִׁים וַיִּשֶׁת אֶל הַמַּדְבֵּר פָּנָיו".⁴⁶

וישת אל המדבר פניו - רש"י פירש כתרגומו. ולכאורה אינו מובן, שהרי בתרגום אונקלוס רק כתוב כלשון הפסוק, ושוי למדברא אפוהי. ולא נזכר כאן כמו שמבאר הי'שפתי חכמים', שרצונו לומר שרצה להזכיר את עוון העגל.

אולם בחומש עם הפירוש הנפלא 'מעט צרי' על תרגום אונקלוס, מביא בתרגום תוספת מילים לנוסחת רש"י, שהביט למדבר להזכיר עוון העגל עליהם.⁴⁷

דרך עיקש ופתלתול⁴⁸

⁴⁴ עיין ע"ז ד, ב ובבעה"ט.

⁴⁵ שמעתי משכני הטוב כה"ר אבנר כהן שליט"א.

⁴⁶ במדבר כד, א.

⁴⁷ וכן הזכיר יחידי כה"ר שאול שמעון ברוך מועלם יצ"ו, על ה'כתרגומו' שרש"י כותב על הפסוק: (במדבר כד, ז) 'מי מנה עפר יעקב', שפירש 'דעדקיא', והוא מבואר שם שהוא על הילדים הקטנים הדרדקים שקטנים כעפר. ולפי זה מובן היטב. ועיין עוד ב'אור התרגום' לרש"א ורטהיימר.

⁴⁸ פירש בית הלוי על בראשית מה, ד בכוונת הפסוק (דברים כו) 'דור עקש ופתלתול', שגם ההולך בדרך עקום, רק לעולם בדרך אחד, ולעולם לא יעקם עצמו לצד ההיפוך, ומנגד לזה נקרא הולך בדרך עקום שלא בדרך הישר,

בענין הרמזים שקיבל בלעם מהאתון, מפליא לראות כמה וכמה רמזים קיבל בלעם ולא שת ליבו אליהם, מלבד מה שנאמר לו כבר בתחילה בפירוש, 'לא תלך עמהם', ובפעם השניה נאמר לו רק שיכול ללכת "אתם", אך לא "עמהם", לאותה מטרה.

בראשונה נטתה האתון מהדרך, דבר שלא הסכינה לעשות עד כה. זה לבד היה צריך לעורר בו מחשבה מדוע זה קרה.

כשהוא לא מביין, הוא מקבל רמז נוסף, היא לוחצת לו את הרגל, כאומרת לו בפירוש אל תוסיף ללכת ברגליך לקלל. עד שהיא רובצת כממאנת להמשיך ללכת בדרך, ועדיין אינו מביין ומוסיף להכותה.

ואפילו שהיא כבר פותחת את פיה אינו מתפעל כלל מעובדה זו, ומטענתה 'מה עשיתי לך' ומדיבורה על שלש רגלים והרמז שבזה, ובמקום לשאול איך היא מדברת הוא כל כך שקוע בתוך עצמו ואינו רואה כלום מסביבו. ורואים עד כמה היתה כהה אצלו תחושת הזולת, שמתייחס רק לכאבו האישי 'כי התעללת בי' ואומר בטיפשות 'לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך'.

הלא אם אדם יגלה בעל חי פלאי כזה היכול לדבר, מיד יקחו לקרקס לאטרקציה מאין כמוה, ויגרוף עליו קופה הוגנת. ומפליא לראות איך הוא כל כך שקוע בתאוותו להמשיך בדרכו לקלל, ולמרות הכאב שבלחיצת רגלו, משיב ומתווכח כאילו כלום לא קרה.

וכל זאת מלבד הלקח שהיה עליו להפיק שלדבר ולקלל, אם ה' רוצה - אפילו חמור יכול!

אין מקום לתחושת עליונותו על פני כל, בכח דיבורו המיוחד שניתן לו, כי הנה אפילו אתון מדברת, והעיקר הוא מה מדברים, מה תוכן הדיבור.

כמו כן נזקק להשתמש בחרב, דבר שלא מתאים למי שמשתמש בפיו בלבד, ולשם מה להשתמש בידים אם כוחו בפיו? יש כאן אבסורד שהוא לא שם לב אליו כלל רק מתוך להיטותו. ונוהג ככלב המנסה לנשוך את המקל המכהו, מבלי להתבונן מי אווזו במקל.

בפרשה מוזכר ענין הראיה פעמים רבות. החל מ'וירא בלק' ועד 'וירא פנחס', הרבה לשונות ראייה ניתן למצוא בפרשה, כמו: 'כי מראש צורים אראנו', ועוד. וכן בהתגלות המלאך אליו 'וירא את מלאך ה' נצב על הדרך', ושוב הוא מתווכח אתו על הכאת האתון, ומתריס שאם לא נותנים לו ללכת ומשנים את הדיעה אזי יחזור. אך הוא שוכח שבדרך שאדם רוצה לילך - בה מוליכין אותו, ואף שמסבירים לו שיכול הוא לומר רק מה שה' ירצה שיגיד, עדיין חושב לעצמו שיוכל להערים ולומר באופן שיוכל להזיק חס ושלום. ואף שנאמר לו 'ואפס' - עדיין לא אפסה תקוותו.

והוא דרך עקש, ופתלתול - פירושו שזור, שנתעקם בשני הצדדים היום עקום לצד זה ואחר כך הוא עקום לצד שכנגדו ההיפך מהקודם ושני הצדדים הוא רק בעקמימות ולצד החטא.